

VINKO PRIBOJEVIĆ: *DE ORIGINE SUCCESSIBUSQUE SLAVORUM*

Anita Peti

Dominikanac Vinko Pribojević godine 1525. drži Hvaranima govor o porijeklu i zgodama Slavena »quia Dalmata et proinde Illyrius ac demum Slauus coram Slauis de Slauorum fortunis sermonem habere stuiti«. ¹ Pribojević govori svojim sugrađanima latinskim jezikom, koji je prvi književni jezik Hrvata, i to iz 9. stoljeća, kad latinskim progovara kneževska Hrvatska s kamenih natpisa. ² U tom su govorenju bar dvije stvari bitne — jedna je pretpostavka klasične obrazovanosti i školovanosti Pribojevićevih slušatelja, koji su i sami poznavali bar osnovne pisce antike, kao podloge uspostavljanju uvjeta za govorenje na latinskom jeziku, dok je druga namjera predstavljanja djela i neslavenima. U tom se svjetlu odabir latinskog jezika pokazuje mudrim i promišljenim. Književnost na latinskom jeziku u Hrvata prethodila je onoj na narodnom jeziku, i njen je udio u formiranju korpusa hrvatske književnosti bez sumnje znatan. Osim toga, Pribojevićev govor na latinskom istovremeno znači aktivno uključivanje u evropska humanistička događanja, znači pogled u Evropu renesansnog stvaralaštva iz koje su naši pisci upili mnogo korisnih spoznaja i proširili svoje horizonte, ³ znači nepostojanje nacionalnih granica kad govorimo o širenju ideja duha, znači ujedno i potvrdu kontinuiteta hrvatske povijesti unutar nje same i u širem okviru evropske povijesti.

Duh humanizma i promicanje ljudi samosvjesnih i odvažnih, odlučnih u upravljanju vlastitim životom u svakom pogledu, ogleda se u dvojnosti uspostavljenoj unutar govora — on je upućen hvarskom patriciju, zapovjedniku galije Petru Vitaljiću (jer galijom su zapovijedati u ono doba mogli samo patriciji), s preporukom i molbom za skrb o djelu, a istovremeno je jasno izrečen stav o jednakosti ljudskog dostojanstva i vrijednosti i patricija i pučana »quia et genus et proauos et quae non fecimus ipsi, uix ea nostra uoco«.⁴

Pribojeviću je povijest mjera o koju on omjerava važnost vlastitog doba i postojanja na upravo određenom mjestu i u određenom vremenu. On je dobro osjetio da vrijeme u kojem živi obiluje prijelomnim trenucima ne samo za hvarsku povijest, nego i za šire prostore, pa je u tom smislu pokušao i sebi i svojim sugrađanima ponuditi povijesnu predaju o njihovu »rodoslovlju s usklađenim slijedom generacija«.⁵ Naime, baš su *rodoslovlje* i *neprekinuti slijed* termini koji nam se čine ključnima kad pokušavamo dokazati kontinuitet i drevnost neke kulture ili nacije.

Upravo je to pokušao učiniti ovaj fratar dominikanac za Slavene, da bi pobudio u njima svijest o važnosti su-dioništva u evropskoj kulturi. Zato govornik bira latinski, koji je jezik klasičan, jezik na kojem su napisana uzorita djela (uključujući i povijesna, na koja se on često poziva), vjerojatno misleći da djelo time automatski stječe veću vjerodostojnost. On se trudi dokumentirati svoje unaprijed postavljene teze i argumentirati ih navodima iz povijesnih djela, jer nosi svijest o potrebi čuvanja svjedočanstava o prošlosti i sadašnjosti, tako da često radi oprimjerivanja teze poseže za svim sadržajima koji mu se čine argumentom u dokazivanju povijesnog utemeljenja slave Slavena. Pribojevićev je brižljivo pripremljeni govor jedan od onih primjera stare naše književnosti koji ukazuje na plodno stapanje internacionalizma latinskog jezika i povezanost s evropskom »književnom republikom«, s jedne strane, i uraslost u hrvatsku kulturno-povijesnu tradiciju, s druge. Autor je odabrao *o čemu će govoriti* i *kako će govoriti* o tome što je odabrao. Dakako, već u ovome prepoznajemo dva osnovna retorička polazišta. S obzirom da mi danas Pribojevića doživljavamo kao vrlo učena pisca, a tako su ga, vjerujem, doživljavali suvremenici, što je on bez sumnje i bio, činjenica da je građa vrlo jasno raspoređena, ne iznenaduje.

Tri su dijela njegova govora o kojima autor govori već na samom početku: »ideo originem gloriamque ac nominis Slauonici generis interpretationem primo in loco in medium adducam, Dalmatiae deinde, quae ha-

ud spernenda Slauorum nationis portio est, euentus perstringam, postremo huius nostrae uetustissimae ciuitatis situm successusque deprimam.«⁶ Ne zaboravimo da Pribojević govori pred svojim sugrađanima »na rubu jedne civilizacije, u trajno ugroženom svijetu u kojem se neprestano tražilo čvršće uporište«,⁷ da je nekoliko godina prije ovoga govora ugušena velika hvarska buna seljaka pod vodstvom Matija Ivanića (1510–1514), da gotovo istovremeno zadarski biskup Šimun Kožičić Benja govori o jadnom stanju u Hrvatskoj. Sve te okolnosti vjerojatno utječu na tón Pribojevićeva govora. On se, prije negoli je odabrao kako će govoriti, morao zapitati *zašto* govori upravo o tome o čemu govori.

Vladimir Vratović postavlja geopolitičke (rekli bismo, dobrim dijelom i kulturnopovijesne) karakteristike mediteranizma, određujući ga supostojanjem četiriju čimbenika: »prvi je — bogati ostaci materijalne i duhovne kulture antičke, na Jadranu poglavito; drugi — pripadnost katoličkoj, dakle, latinskoj crkvi; treći — klasično-humanističko obrazovanje sa širokim spektrom reperkusija na cjelokupan kulturni razvoj: četvrti — plodna blizina Italije, s raznovrsnim uzajamnim vezama i poticajima.«⁸ U nastavku autor potcrtava da se u mediteransku konstantu mora uključiti i ono što on naziva međuzavisnost hrvatskog i latinskog stvaralaštva u Hrvata, tj. desetostoljetnu koegzistenciju i uzajamnost književnog i znanstvenog stvaranja u dva izraza jezika, hrvatskom i latinskom.⁹

Uz udio koji u koncipiranju Pribojevićeva djela imaju suvremene mu povijesne prilike, upravo ovako shvaćen mediteranizam čini nam se jednom od osnovnih odrednica govora. Ono što Pribojević govori 1525. godine, a što je, uz dorade i dopune (jedna je od njih vidljiva iz spomena Hektorovićevega prijevoda Ovidija: »Petrus Hectoreus, qui inter caetera eleganti metro Nasonem de remedio amoris in Illyricum idioma cum magna omnium admiratione transtulit uel minimum iota non omittens...«¹⁰ iz 1528. godine, dakle poslije govora održanog u Hvaru) tiskano 1532. godine u Veneciji, svakako nije sveobuhvatna povijest, ali je za nas današnje jedno od temeljnih povijesnih djela kojim se pokušava spriječiti razbaštinjenje Hvarana, Dalmatinaca i Slavena.

Stalno supostojanje bar dvaju jezika, bar dvaju pisama i bar dviju kultura, latinske i slavenske, koje se od samih početaka proteže kao obilježje hrvatske književnosti, ogleda se i u cijelom njegovu spisu — on hoće *ne biti sličan* poganskim izvorima, o kojima kaže: »Nam si quid sparsim de eis et quasi praeter intentum, dum propria extollunt, ab arduisae

factionis auctoribus exaratum fuit, sic ieiune aut aliter, quam res gesta est, scriptum inuenies, quod maiorem sibi historiae ethnicae partem uedicante adulatione eos de hostibus gladio cominus, non autem literis dimicare consuetis locutus fuisse non uerearis.«¹¹

Pribojević bremenitost raznorodnim tradicijama shvaća kao obogaćenje vlastite, u koju se te druge tradicije i druga iskustva na specifičan način uključuju. On je kao otočanin, posebno kao intelektualac koji u sebi nosi svijest da je sredina u kojoj živi urbana sredina (dakle da sadrži u sebi sve konotacije urbaniteta shvaćenog kao nosioca kulturnog promicanja još od vremena antike), osobito otvoren i prema duhovnim i prema materijalnim utjecajima drugih kultura. On je uvjeren u drevnost i veličinu slavenskog naroda i u zacrtavanju jedne sveslavenske ideje pronalazi mogućnost svladavanja stvarne veličine svoga rodnog otoka i grada. On se osjeća uklopljenim u veliko i snažno slavensko stablo, a za Dalmatince i Hvarane posebice smatra da su crpli najbolje osobine iz samog korijena toga slavenskog stabla.

Pribojević želi svome gradu, svome narodu i svim Slavenima priskrbiti povijesni legitimitet, jer smatra da su dostojni iz dotadašnje anonimnosti ući u svijet poviješću ozračenih naroda na velika vrata. Daka-ko, publika koju on nosi u svijesti daleko je šira od one hvarske, prisutne u tom času. A reakcije njegovih suvremenika koji su živjeli u drugim gradovima pokazuju da je imao pravo računajući na povoljne odjeke svoga govora. Toma Niger napisao je Pribojeviću u pohvalu pjesmu u heksametrima, objavljenu 1532. godine u Veneciji uz tekst govora »De origine successibusque Slavorum«. Osim toga, i Nikola Rabljanin posvećuje mu jednu pjesmu, a i talijanski *poeta laureatus* Leonard Ales iz Torina piše mu pohvalnicu. Krajem stoljeća pomorski kapetan Malaspalli preveo je na talijanski i izdao Pribojevićevo djelo. Taj je prijevod posvetio svome prijatelju, dubrovačkom pjesniku Dinku Zlatariću, koji mu je 1594. godine poklonio Pribojevićevo knjižicu kao djelo iz kojega će učiti o veličini i slavi Slavena. Ovi podaci govore o raširenosti poznavanja Pribojevićeva djela, ali ne samo o tome, već i o prodoru njegovih ideja, podjednako u djelima povjesničara (npr. Mavro Orbini) i u književnim djelima (npr. Zoranićeve »Planine«).

U trećem je dijelu govora, u kojem je riječ o Hvaru i Hvaranima, ta publika, stojeći nasuprot govorniku, već svojom prisutnošću bitno sudjelovala. Ona je u tom času za Pribojevića sud suvremene mu povijesti, koji nije zanemariv i o kojem on vodi računa. Kao što sâm na početku go-

vora i kaže, on je svjestan da je odlučio govoriti o stvarima koje su dijelu slušača (ili pretpostavljenih čitalaca) poznate. »Nec me penitet, quoniam (ut Plinii sermone utar) res ardua est uetustis nouitatem dare, nouis auctoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubis fidem, omnibus uero naturam suam et naturae suae omnia.«¹²

Možda baš zato što je duboko svjestan da se prihvatio teška posla — meritorno govoriti na nov način o pojavama koje su Hvaranima svakodnevno nazočne, on u tom trećem dijelu govora uobličava svoju svijest o povijesnom i o važnosti onoga što nam se čini običnim i stalno pred očima. Naglašavajući da nismo rođeni samo za sebe, nego prije za domovinu, prijatelje i opću korist,¹³ on govori o onoj staroj »Historia magistra vitae«, koja može biti shvaćena i ponešto drugačije negoli smo navikli, s notom oćudenja. Nije pouka samo u tome da povijest govori o prošlom da bismo se mi znali prepoznati i ponašati ne ponavljajući pogreške ili »učeci na tuđim pogreškama«, nego nam je i naučiti kako da ne budemo egocentrično upućeni samo na sebe i svoj život, već i na druge ljude i pojave s kojima živimo i unutar kojih se formiramo, a da toga često nismo svjesni. Čini nam se da i o tome govori Pribojević kad govori o Hvaru.

Svjestan činjenice da se o sebi može govoriti svijetu tek kad su nama samima stvari jasne, on je o Hvaru sustavno i pouzdano rekao toliko toga od srednjeg vijeka do njemu suvremenih dana, da nam je time za uspostavu književnopovijesnih i kulturnopovijesnih odnosa, kao i za sućeljavanje s vlastitom prošlošću postao jednim od najpoticajnijih izvora.

Ono što se u prikazu socijalne povijesti čini osobito važnim, tiče se opisa suvremenog stanja. Stjecajem okolnosti, vrijeme o kojem i u kojem Pribojević govori i piše osobito je zanimljivo. Naime, kao što to i Grga Novak naglašava,¹⁴ to je jedini opis Hvara prije 1571. godine, kada je skoro cijeli grad, izvan gradskih bedema, od Turaka popaljen i uništen, kada je popaljena i opljačkana kneževa palača, katedrala, biskupska palača, stari gradski arhiv i toliko toga, a možda i velika biblioteka u dominikanskom samostanu, koju Pribojević s ponosom spominje.

Posebnu pažnju on posvećuje lukama kao objektima komunikacije, koje su i materijalnim i duhovnim simbolom razmjene dobara i iskustava među narodima i ljudima. Luke, koje donose prosperitet gradu Hvaru i otoku na kojem se grad nalazi ujedno su bitne i za karakterizaciju stanovnika toga grada. »Cuncta haec de Pharo ideo dixerim, ut ex continentis soli uicinitate commeatus, frumenti pecudumque ac armentorum quorum apud adiacentes nobis regiones ingens est copia, facilitatem et

ex ipsius urbis maritima opportunitate, ad quam, uelint nolintue, fere omnes illyricum sulcantes salum cum mercibus appellere necesse est, ditias et ex frequenti diuersarum nationum ad hanc urbem appellentium conuictu urbanitatem et uenustissimos Pharensium mores intuearis.«¹⁵ Pribojević govori o *Hvaru i o Hvaranima*, a govori u *Hvaru i pred Hvaranima*. On zna da govori o stvarima i pojavama koje su svima njima poznate i koje su njihov svakodnevni život, pa govori na nov način i trudi se unijeti što više svoga viđenja. Jedan on najljepših primjera toga napora upravo je opis hvarske luke: »locundum spectaculum et urbana curiositate laborantibus satis expetibile singulis fere diebus diuersarum nationum uiros nauigio sibi inuicem hac in urbe succedentes intueri. Vidi frequenter portum hunc prima luce esse sine nauibus, uespere autem uiginti aut triginta naues magnas in eo numerai.«¹⁶

Ono što Pribojevića posebno zaokuplja pitanje je *kontinuiteta povijesti*, i to u svim njenim segmentima. Želeći relevantno govoriti o Slavenima, on je zapravo nepouzdan. Ali dok govori o otoku na kojem je rođen i na kojem živi i o ljudima koji taj otok nastavaju, mnogo je pouzdaniji. To je dio govora u kojem je on sasvim stoljen sa životom o kojem govori. Do u detalje opisuje pogodan položaj, prirodne ljepote, veze s drugim poznatim zemljama i bogatstvo koje proizlazi iz svega nabrojenog. A kad govori o ljudima, Pribojević ne portretira osobe. Tako je i kad je riječ o Hvaranima. Osobnosti mu nisu važne zbog svoje posebnosti, nego kao potvrda njegovih unaprijed formuliranih stavova o Slavenima. Divi se vrlinama koje smatra uzoritima, a to su preziranje smrti, hrabrost i želja za slavom. U tom smislu spominje i hrabrost Hvarana, osobi to iskazanu u bitkama za vlastitu slobodu ili u obrani pravednost.

Već prilikom nešto pažljivijeg čitanja pokazuje se ono što je posebno važno pri ocjeni Pribojevićeve djela za nas. Uzmemo li u obzir da je vrijeme nastanka ovog govora upravo u doba rađanja hrvatske književnosti, on postaje izvorom prvoga reda za poznavanje prilika i okružja u kojem se javljaju pisci o kojima i Pribojević govori, ili ih bar spominje. »Fulsit et aliud lumen nostra hac tempestate ex Dalmatia Marcus Marulus, qui plurima christianae pietatis uolumina compilauit, et Cypicus Coriolanus Tragurita, ad quem consolatorium carmen extat Sabellici de domus deflagratione in Dalmatia, ac Haelius et Ioannes Gotius, quorum utique meminit Sabellicus, et Ioannes Stoicus ordinis praedicatorum Georgiusque Beningnus Minorita, Ragusei, et Ioannes Staphileus Tragurita ac Ioannes Pelicarpus Sibenicensis Hieronymusque Priboeuius Pha-

rius, germanus meus, ambo praedicatoriae familiae, cum Ioanne Arbensi ordinis diui Benedicti ac Paulo Paladino Phario, de quo infra mentio fiet, qui literarum monumentis perhennem sibi gloriam uendicauerunt. Exstant nostra hac tempestate in humanis magni nominis uiri Thomas Nigro Spalatinus et Simon Begnius laderita ac Vincentius et Dominicus Bucchii Catharenses ordinis praedicatorum, qui plurima catholice fidei archana suis scriptis illustrauerunt, necnon et Fédericus Grisogonius laderita et Hieronymus Atticus Hannibalque Lutius, Petrus Hectoreus, qui inter caetera eleganti metro Nasonem de remedio amoris illyricum idioma cum magna omnium admiratione transtulit uel minimum iota non ommittens, et Michael Peregrinus, hii quatuor Pharii, cum Andronico Tranquillo Tragurita et Georgio Bixantio Catharensi ac Francisco Niconitio Corfulensi, multique alii, quorum uirtus et eruditio in dies elucescit.«¹⁷

Shvatimo li povijest kao »kibernetски« model vremena¹⁸ u kojem sadašnjost nije besadržajna granica između prošlosti i budućnosti nego sadržajna spona među njima, val kojim se jedna prelijeva u drugu, takvo nam gledanje pomaže pojasniti i Pribojevićevo shvaćanje vremena. Njegovo je djelo, naime, potka jedne kulturnopovijesne orijentacije u kojoj on izoštava svijet o prošlom kao o povijesno važnom, ali i o sadašnjem koje živimo kao povijesno i koje treba prikazati i zaustaviti za druge narode i za nadolazeća pokoljenja. On ne misli da je ono što je prošlo završeno. Ako i jest završeno u svom fizičkom realitetu, upravo nastavak života u našoj sadašnjosti i budućnosti daju mu smisao. U obranu legitimiteta i interesa za proučavanje povijesti, Katičić kaže da je »sav život sjećanje, blisko ili daleko, i očekivanje«.¹⁹ Pribojević i na ovaj način shvaća bitnu vezu između prošlosti i budućnosti, kroz sadašnjost. Kad govori o svijetloj budućnosti Hvara, onda je to povezano s velikim brojem učene i strogo moralne hvarske mladeži, podvrgnute propisima dominikanskog reda.²⁰ Dominikanski samostan i crkva sv. Marka izgrađeni su u prošlosti, u crkvi se od davnina pokapaju mrtvi, a danas je u samostanu mnogo izuzetno obrazovanih muževa i mladeži, u kojima je nukleus povećanju sjaja grada Hvara.

U ovom sam tekstu pokušala ponuditi jedno suvremeno čitanje Pribojevića, jer mi se čini dragocjenim u davnom njegovu djelu otkrivati poticaje za promišljanje izvora južnoslavenskog našeg iskustva. Osim toga, trudila sam se pokazati njegovo inovativno i zaokruženo viđenje povijesti i pokušaj uspostavljanja pamćenja nasljeđa prethodnih generaci-

ja. Uz to, čini mi se da nikada nije pretjerano naglasiti još jednom važnost i neprekinutu vertikalnu hrvatskih autora koji su pisali latinskim jezikom, a koji su bez sumnje našoj književnosti i kulturi podarili osobitu punoću, s obzirom na širok tematski raspon, kao i brižljivo njegovan stil. Jedan od nadahnutih vizionara koji su približavali povijesno i književno svakako je Vinko Pribojević.

BILJEŠKE

¹ Vinko PRIBOJEVIĆ, *O podrijetlu i zgodama Slavena*, Zagreb 1951. JAZU (uvod i bilješke napisao i tekst za štampu priredio Grga Novak; preveo i kazalo imena sastavio Veljko Gortan), str. 58; prijevod: »kao Dalmatinac i prema tome kao Ilir i konačno kao Slaven odlučio održati govor pred Slavenima o sudbini Slavena.« (162–162)

Svi daljnji citati na latinskom i njihovi prijevodi navode se prema ovom izdanju.

² Radoslav KATIČIĆ, *Jezik pismenosti na tlu Hrvatske* (130); u: *Jezik*, časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, god. 34, br. 5, Zagreb 1987.

³ Josip VONČINA, *Analize starih hrvatskih pisaca*, Čakavski sabor, Split 1977. (10).

⁴ Pribojević (56); prijevod: »jer i rod i pretke i sve ono, što nismo sami postigli, jedva nazivam našim« (160)

⁵ Radoslav KATIČIĆ, *Jezikoslovni ogledi*, Školska knjiga, Zagreb 1971. (247)

⁶ Pribojević (58–59); prijevod: »zato ću na prvom mjestu govoriti o podrijetlu i slavi slavenskog roda i o tumačenju njegova imena, zatim ću se ukratko osvrnuti na povijest Dalmacije, koja je važan dio Slavenstva, i naposljetku izložiti ću i povijest ovoga našeg drevnog grada.« (163)

⁷ Marin FRANIČEVIĆ, *Čakavski pjesnici renesanse*, Matica hrvatska, Zagreb 1969. (16)

⁸ Vladimir VRATOVIĆ, *Hrvatski latinizam i rimska književnost*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1989. (155)

⁹ Ibid.

¹⁰ Pribojević (87); prijevod: »Petar Hektorović, koji je osim ostalog rada preveo uz opće divljenje na ilirski jezik elegantnim stihovima Nazonovo djelo O l j u b a v n o m l i j e k u ne izostavivši ni slova« (191)

¹¹ Pribojević (72); prijevod: »Pa ako su pisci protivne strane tu i tamo i gotovo mimogred nešto o njima zabilježili veličajući vlastite uspjehe, naći ćeš, da je to napisano sasvim mršavo ili drukčije nego se zbilo, jer poganski pisci u većini povijesnih djela sami sebi laskaju.« (175–176)

¹² Pribojević (58); prijevod: »I ne kajem se, jer je (da se poslužim Plinijevim

riječima) težak posao starome dati nov sadržaj, novom sadržaju ugled, zastarjelom sjaj, tamnome svjetlo, dosadnom ugodnost, dvojbenom uvjerljivost, svemu pak prirodni razvoj i tom prirodnom razvoju sve podvrci.« (162)

¹³ Vidi: Pribojević (159)

¹⁴ Grga NOVAK, *Dalmacija i Hvar u Pribojevićevo doba* (22–23); u: Pribojević, op. cit.

¹⁵ Pribojević (101–102); prijevod: »Sve sam to kazao o Hvaru zato, da se vidi lakoća, kojom zbog blizine kopna možemo dobavljati žito i krupnu stoku, čega ima u velikom obilju u susjednim krajevima, zatim bogatstvo našega grada zbog vrlo zgodna primorskog položaja, jer u nj, htjeli ne htjeli, moraju pristati svi, koji s robom plove po ilirskom moru, te uglađenost i fino ponašanje Hvarana zbog česta dodira s ljudima različitih narodnosti, koji pristaju svojim ladama u ovaj grad.« (205)

¹⁶ Pribojević (102); prijevod: »Ugodan je i za one, koje muči gradska radoznalost, dosta primamljiv prizor gledati gotovo svakog dana, kako u ovaj grad naizmjence jedan za drugim dolaze brodom ljudi različitih narodnosti. Često sam vidio, kako je ova luka u zoru bila bez brodova, a podveče sam ih u njoj nabrojio dvadeset do trideset.« (205)

¹⁷ Pribojević (86–87); prijevod: »Zasjala je u ovo naše doba u Dalmaciji druga luč, Marko Marulić, koji je sastavio mnogo svezaka kršćanske pobožnosti. Njemu se pridružuju: Trogirani Koriolan Cipiko, kojemu je Sabelik upravo utješnu pjesmu, danas sačuvanu, zbog požara njegove kuće u Dalmaciji, Dubrovčani Ilija i Ivan Gučetić, koje posebno spominje Sabelik, dominikanac Ivan Stojković i franjevac Juraj Dragišić, zatim Trogirani Ivan Stafilić, pa Šibenčanin Ivan Polikarp i Hvaranin Jeronim Pribojević, moj brat, obojica pripadnici dominikanskog reda, benediktinac Ivan Rabljanin i Hvaranin Pavao Paladinić, o kojem ću kasnije govoriti. Svi su oni svojim književnim djelima stekli vječnu slavu. Još su u ovo naše doba živi muževi, koji su glasoviti zbog svog književnog rada: Splićanin Toma Niger, Zadranin Šimun Benja, Kotorani Vinko i Dominik Buča, dominikanci, koji su svojim djelima rasvijetlili brojne tajne katoličke vjere, Zadranin Fridrik Grisogono, zatim Jeronim Bartučević, Hanibal Lucić, Petar Hektorović, koji je osim ostalog rada preveo uz opće divljenje na ilirski jezik elegantnim stihovima Nazonovo djelo *O ljubavnom lijeku* ne izostavivši ni slova, i Mikša Pelegrinović, sva četvorica Hvarani, Trogirani Trankvil Andreis, Kotoranin Juraj Bisantić, Korčulanin Franjo Nigretić i mnogi drugi, kojih vrlina i obrazovanost iz dana u dan sve više izbija na vidjelo. (190–191)

¹⁸ vidi: Radoslav KATIČIĆ, *Jezikoslovni ogledi*, Školska knjiga, Zagreb 1971. (254)

¹⁹ *ibid.*

²⁰ vidi: Pribojević (204)